

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Μετάφραση

Σωκράτης: Δικό μας λοιπόν έργο, είπα εγώ, των ιδρυτών της πολιτείας, (είναι) να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις (ή τα ξεχωριστά πνεύματα) να φτάσουν στο μάθημα που προηγουμένως είπαμε ότι είναι το ανώτερο, δηλαδή και να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνο τον ανηφορικό δρόμο, και, αφού ανεβούν και δουν αρκετά (το αγαθό), να μην τους επιτρέπουμε αυτό που τώρα τους επιτρέπεται.

Γλαύκων: Και ποιο είναι αυτό;

Σωκράτης: Το να μένουν συνεχώς εκεί ψηλά, είπα εγώ, και να μη θέλουν πάλι να κατεβαίνουν κοντά σ' εκείνους τους δεσμώτες, ούτε να παίρνουν μερίδιο από τους κόπους και τις τιμές εκείνων, είτε είναι μικρότερης είτε μεγαλύτερης σημασίας.

Γλαύκων: Έπειτα (μα πώς), είπε, θα αδικήσουμε αυτούς και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ είναι δυνατόν σ' αυτούς (να ζουν) καλύτερα;

B1. Για να χαρακτηρίσει ο Πλάτωνας το *άγαθόν* και την πορεία προς αυτό, χρησιμοποιεί τις παρακάτω φράσεις:

α) «*ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον*». Η φράση «μέγιστον μάθημα» δηλώνει την ύψιστη γνώση, την υπέρτατη Ιδέα, το Αγαθό, και τονίζει το πόσο σημαντικό είναι να κατακτηθεί από το φιλόσοφο – πολιτικό, ώστε να επιτευχθεί η ορθή διακυβέρνηση, άρα και η ευδαιμονία της κοινωνίας. Το απαρέμφατο «ἀφικέσθαι» δηλώνει πως παρά τη δυσκολία έχει τη δυνατότητα ο άνθρωπος να προσεγγίσει το Αγαθό. Ωστόσο, αυτή τη δυνατότητα δεν την έχουν όλοι, παρά μόνο οι «βέλτισται φύσεις», οι άνθρωποι δηλαδή που είναι προικισμένοι από την φύση με εξαιρετικές ικανότητες. Ως υποκείμενο του «ἔφαμεν» εννοούνται οι θεμελιωτές της ιδεώδους πολιτείας, δηλαδή ο Σωκράτης και οι συνομιλητές του, ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζουν ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος.

β) «*ιδεῖν τε τὸ ἀγαθόν*»: Το *μέγιστον μάθημα*, η ύψιστη γνώση, για τον Πλάτωνα είναι η θέαση του *αγαθοῦ*. Ο Πλάτωνας δε δίνει μια σαφή ερμηνεία γι' αυτόν τον όρο που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. *Αγαθόν* πάντως είναι:

α) το *εἶναι* και ό,τι διατηρεῖ το *εἶναι*,

β) η τάξη, ο *κόσμος* και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα,

γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη.

Η έκφραση *αυτό το αγαθόν* φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. (Βλ. *Πολιτεία* 508β: *Τοῦτο τοίνυν τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι*). Πάντως ήδη στην αρχαιότητα το *Πλάτωνος ἀγαθόν* ήταν παρομοιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό. [Πρβ. *Ἄμφρις* (στο Διογ. Λαέρτιο 11127): «*ἦττον οἶδα τοῦτ' ἐγώ, ὦ δέσποτ', ἢ τὸ Πλάτωνος ἀγαθόν*».(Μιλᾷ προφανῶς κάποιος δούλος και λέγει στον κύριο του: Αυτό το πράγμα το γνωρίζω λιγότερο από ό,τι γνωρίζω το Αγαθόν του Πλάτωνα, δηλαδή το σκοτεινό αυτό φιλοσόφημα)].

Το «*ἀγαθόν*» είναι προϋπόθεση για το σπουδαιότερο έργο, τη διακυβέρνηση της πολιτείας, το «*ἐπιτροπεῦσαι*», διότι φωτίζει την πολιτική δράση και εμπνέει τον «ἐν σκοπὸν», δηλαδή

την πρόταξη του συλλογικού συμφέροντος έναντι του ατομικού εκ μέρους του πολιτικού. Το «ἀγαθόν» συνεπάγεται όλες τις αρετές, δηλαδή τη δικαιοσύνη, την ανδρεία, τη σοφία, τη σωφροσύνη. Έτσι, ο πολιτικός θα έχει το ανάλογο ήθος, ώστε να αγνοήσει τους κινδύνους και τις θυσίες που απαιτεί η εξουσία («μετέχειν των παρ' εκείνοις κινδύνων»).

γ) «ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν»: Ο Σωκράτης υποδεικνύει το χρέος των εξαιρετικών φύσεων, των προικισμένων και χαρισματικών ανθρώπων (βέλτισται φύσεις) να ανυψωθούν πνευματικά, να ανέβουν την ανηφορική οδό που στο πλαίσιο της αλληγορίας οδηγεί από το σκοτάδι του σπηλαίου στην ηλιοφώτιστη περιοχή, από το σκοτάδι δηλαδή της άγνοιας στο φως της αλήθειας και της γνώσης, στην αναζήτηση της ουσίας όλων των πραγμάτων και στη θέαση του Αγαθού. Η πορεία αυτή προς την αλήθεια και τη γνώση παρουσιάζεται μέσα στο κείμενο ανηφορική, θέλοντας μέσα από αυτό να φανεί πως η κατάκτηση της παιδείας είναι επίπονη, κοπιώδης και δύσκολη. Πολύ συχνά, εξάλλου, στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το ἄνω και την ἀνάβασιν χρησιμοποιούνται μεταφορικά για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει. Οι φύλακες – επίκουροι της ιδεώδους πολιτείας έχουν να αντιμετωπίσουν ένα τραχύ και δύσκολο δρόμο, ώστε να περάσουν με επιτυχία τα στάδια αγωγής που έχουν καθοριστεί γι' αυτούς και να προαχθούν μετά τα 50 τους χρόνια σε φύλακες – άρχοντες της πολιτείας.

B2.

α) Ο Σωκράτης αντικρούει την άποψη του Γλαύκωνα, ο οποίος θεωρεί άδικο τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων να αναλάβουν την εξουσία στην πόλη εγκαταλείποντας την ευδαιμονία που τους προσφέρει η θέαση του Αγαθού, και του υπενθυμίζει ότι τελικός και κορυφαίος σκοπός του νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας. Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης – κράτους («Ἐπελάθου τῆς πόλεως»)

β) Ο Σωκράτης, απαντώντας στην ένσταση του Γλαύκωνα, προσωποποιεί τον Νόμο και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες, με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης, χρησιμοποιώντας τρία μετοχικά σύνολα.

α. «συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη».

Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (δηλαδή το «ἐπιθυμητικόν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την **πειθῶ** και τη **βία**.

Με την **πειθῶ**, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία, οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες που δεν συμμορφώνονται με την πειθώ. Σ' αυτούς επιβάλλεται η **βία**. Πρόκειται για τον καταναγκασμό, δηλαδή την επιβολή κυρώσεων, που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως στους απαίδευτους, στον «*ἄπειρον παιδείας ὄχλον*». Ο νόμος όμως επιβάλλει καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα και στους πολίτες, αν εκείνοι πολυπραγμονούν, προκειμένου να συμμορφωθούν στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνειστέσει με την πειθώ, και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και ευσυνειδησία, με απώτερο στόχο των μέτρων αυτών την εξάλειψη της διαφθοράς από τον δημόσιο βίο.

β. «ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν». Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αυτάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται αὐτάρκης, χάρη στην αυτάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης. Σημαντικό εδώ είναι να τονιστεί ότι κατά την άποψη του Πλάτωνα η πόλη οικίζεται επειδή κανείς δεν είναι αυτάρκης *παρὰ πολλῶν ἐνδεής*. Ο καταμερισμός λοιπόν της εργασίας προσπορίζει οικονομικά οφέλη (*τῆς ὠφελείας*) σε όλους τους πολίτες.

γ. «καὶ αὐτὸς ἐμποῶν ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως».

Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό χρειάζεται οι πολίτες, μέσω του νόμου, να συνειδητοποιήσουν τον πολιτικό τους ρόλο και να βάλουν το κοινωνικό συμφέρον πάνω από το ατομικό. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

B3.

1. Δικαιοσύνη είναι η εντιμότητα στις συναλλαγές σύμφωνα με τον **Κέφαλο**.
2. Ο δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης των φυλάκων δεν περιλαμβάνει **τον χορό**.
3. Το πρώτο ταξίδι του Πλάτωνα στις Συρακούσες είχε δραματικές εξελίξεις γιατί **εκδιώχθηκε κακήν κακώς από το νησί**.
4. Οι φύλακες επίκουροι **επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα**.
5. Όταν ο κακούργος κηφήνας αναλάβει με τη βοήθεια του δήμου την εξουσία, εγκαθιστά **την Τυραννίδα**.

B4 α.

ἀφικέσθαι – ανικανοποίητος

εἶπον – ρήμα

ιδεῖν – ιδέα

μεταδιδόναι – παράδοση

B4.β.

- Εργάζεται νυχθημερόν προκειμένου να εξασφαλίσει στην οικογένειά του όλα τα **αγαθά**.
- Αισθάνθηκε έντονο **πόνο** στο στήθος και μεταφέρθηκε άμεσα στο νοσοκομείο.
- Η **φαύλη** διοίκηση οδήγησε την επιχείρηση στη χρεοκοπία.

Γ1.

Η ρητορική είναι ανάλογη της διαλεκτικής· διότι και οι δύο σχετίζονται με τέτοιου είδους θέματα, τα οποία κατά κάποιον τρόπο είναι κοινά σε όλους να τα γνωρίζουν και καθώς καμία επιστήμη (ειδική γνώση) δεν είναι διακριτή. Γι' αυτό το λόγο και όλοι με κάποιο τρόπο συμμετέχουν και στα δύο. Διότι όλοι μέχρι κάποιο σημείο προσπαθούν και να εξετάζουν και να στηρίζουν με επιχειρήματα και να απολογούνται και να κατηγορούν. Από τους πολλούς, λοιπόν, άλλοι τυχαία πράττουν αυτά, άλλοι από συνήθεια, ως αποτέλεσμα άσκησης. Επειδή είναι πιθανόν και στις δύο περιπτώσεις, είναι φανερό ότι θα μπορούσαν αυτά να γίνουν και με μέθοδο. Για ποιο λόγο επιτυγχάνουν άλλοι από συνήθεια και άλλοι από τύχη, είναι πιθανό να εξετάσει κανείς την αιτία, όλοι όμως πια θα παραδέχονταν ότι αυτό το είδος είναι έργο τέχνης.

Γ2.

α. ἀφωρισμένης: ἀφώρισθη

ὑπέχειν: ὑπόσχες

πολλῶν: πλείσταις

δρῶσιν: δρώντων

β.

τό δέ τοιοῦτον ἤδη πάντες ἄν ὁμολογήσαιεν τέχνης ἔργον εἶναι ⇒ τά δέ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἄν ὁμολογήσαι / ὁμολογήσειε τεχνῶν ἔργα εἶναι.

Γ3.**α.**

τῆ διαλεκτικῆ : δοτική αντικειμενική στο επίθετο «ἀντίστροφος».

ἐξετάζειν: τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο στο (ρ.) «ἐγχειροῦσιν» (ταυτοπροσωπία), με υποκείμενο απαρεμφάτου το «πάντες».

θεωρεῖν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο στο απρόσωπο (ρ.) «ἐνδέχεται» –αναγκαστική ετεροπροσωπία. Εννοούμενο υποκείμενο απαρεμφάτου το «τινά».

ἔργον: κατηγορούμενο στο «τοιοῦτον» μέσω του συνδετικού απαρεμφάτου «εἶναι».

β. Ἐπί δ' ἀμφοτέρως ἐνδέχεται: δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, κρίσεως, καταφατική. Εκφέρεται με οριστική διότι φανερώνει πραγματικό αίτιο.

γ. «Τῶν μὲν πολλῶν οἱ μὲν εἰκῆ ταῦτα δρῶσιν, οἱ δὲ διὰ συνήθειαν ἀπό ἕξω»

Τῶν πολλῶν: γενική διαιρετική στο «οἱ μὲν».

εἰκῆ: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο (ρ.) «δρῶσιν».

ταῦτα: σύστοιχο αντικείμενο στο (ρ.) «δρῶσιν».

διὰ συνήθειαν: εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας στο (ρ.) «δρῶσιν».

